

ביטחון אישי בחברה הערבית בגליל

נושא הביטחון האישי הוא אתגר רב-ממדי בחברה הערבית – ברחבי הארץ בכלל ובצפון בפרט – והוא כרוך באופן עמוק בהיותם של ערביי ישראל קבוצת מיעוט שנתפסת כלעומתית לסמלים ולמוסדות השלטון. מאידך-גיסא, זוהי החברה שסובלת יותר מכל המגזרים בארץ מתחושות קשות של היעדר ביטחון אישי, הנובעים ממעגל שלילי של יחס שלילי נגד המשטרה, שאתגר באופן יסודי את יכולתה לפעול במגזר הערבי. בשנים האחרונות נערכו צעדים דרמטיים לשינוי הכיוון: מונה ניצב ערבי, הוקמו תחנות משטרה בריכוזים ערביים, וגויסו שוטרים ערבים – אך לא די בכך. להלן כמה נתונים על מצב הביטחון האישי בצפון ובמגזר הערבי, עיקרי התוכניות שהוצעו והצעדים שנעשו, ולצידם המלצות נוספות ליישום.

ביטחונם האישי של אזרחי הגליל הערבים נמצא ברמת סיכון גבוהה. מנתוני הפשיעה בחברה הערבית בישראל עולה תמונה קשה ביותר: 42 אחוזים מהתקיפות החמורות בישראל מתבצעות על ידי החברה הערבית ובתוכה. בשנים האחרונות מסתמנת עלייה תלולה בשיעורי הפשיעה והאלימות בחברה הערבית: כ-55% מבין האזרחים שקיפחו את חייהם באירועים אלימים היו ערבים – פי 2.5 משיעורם באוכלוסייה ושכיחות עבירות הירי פי 17.5 מבמגזר הערבי. בעיית הפשיעה בקרב הערבים בישראל היא הנושא המטריד ביותר את האזרחים הערבים ונמצא פער גדול בתחושת הביטחון האישי ביישובים הערבים והיהודים כאשר רק 58% מהאוכלוסייה הערבית מעידים על תחושת ביטחון האישי לעומת 74% במגזר היהודי. האמון במשטרה בחברה הערבית נמוך, הן כשלעצמו והן ביחס לאמון החברה היהודית במשטרה; רק 43% מתוך הנדגמים מקרב החברה הערבית נותנים אמון במשטרה. מי שנתונות בסיכון גבוה ביותר בחברה הערבית הן הנשים, על פי נתונים של מכללת הגליל בשנת 2018, 59 אחוזים מהנשים היו נתונות לאלימות מילולית או פסיכולוגית וכ-21 אחוזים חוו אלימות פיזית, בין השנים 2011 ל-2017, נרצחו 106 נשים ערביות בישראל בידי בן משפחה והן נמצאות בסיכון גבוה ביותר לאלימות מינית. נתון מדאיג נוסף הוא שיעור המעורבים והרוגים בתאונות דרכים במגזר הערבי, הגבוה פי 1.55 משיעורם בכלל האוכלוסייה בכל קבוצות הגיל, כאשר קיים סיכון חמור יותר בגילים הצעירים. לדוגמה, מנתוני שנת 2015 עולה כי 50% מכלל ההרוגים בתאונות דרכים בגילי 0-4 בישראל היו מהמגזר הערבי, 61% מכלל ההרוגים בגילי 5-14 היו מהמגזר הערבי, וכ-64% מכלל ההרוגים בגילי 15-19 היו מהמגזר הערבי.

בשנים האחרונות הממשלה הקצתה לתחום זה מאות מיליוני שקלים ומופעלות תכניות רבות למיגור האלימות בחברה הערבית, החל מתכנית "עיר ללא אלימות" שעוסקת בפיתרון רב מערכתי ברמה הרשותית ומתמקדת בעיקר בתחום החינוך והאכיפה, דרך החלטת ממשלה 922 לפיתוח אוכלוסיות המיעוטים בישראל שמקצה משאבים רבים לתחום וכן תכנית חומש רב-שנתית 2016-2020 של המשרד לביטחון פנים לחיזוק שירותי המשטרה ביישובי החברה הערבית בישראל באמצעות מנהלת ייעודית "מינהלת המגזר הערבי", על בסיס החלטת ממשלה 1402. במסגרת הצעדים שנקטו יש לציין כי הוגברה הנוכחות המשטרתית ביישובים הערביים; נעשה מאמץ נרחב לגיוס שוטרים ערבים לשורות המשטרה בעיקר בתחום החקירות; הוקמו כמה תחנות משטרה חדשות ברשויות מקומיות וחלק מהרשויות רושנו במצלמות ובאמצעים טכנולוגיים שסייעו באכיפה.

למרות ניסיונות השיפור הרבים, מדו"ח מבקר המדינה לשנת 2018 עולה כי הבעיות רק מחמירות וכי אירועי אלימות חמורים – שנעשה בהם שימוש באמצעי לחימה לא חוקיים – מתרבים בשנים האחרונות, הן מבחינת תדירותם הן מבחינת עוצמתם. 95% מתקריות הירי בשנים 2014-2016 באזורי מגורים היו ביישובים ערבים. העלייה המתמשכת במספר אירועי הירי מעידה על קשייה של המשטרה להתמודד באופן אפקטיבי עם סוגיה זו ועל פערי זמן גדולים בין מועד האירוע לבין מועד הטיפול בו. כמו כן, המשטרה מתקשה לפתוח תחנות חדשות ביישובים ערביים בגליל בשל מיעוט קרקעות ציבוריות והתנגדות תושבים; התכנית "עיר ללא אלימות" אינה מתרוממת במגזר הערבי; ונכון להיום רק במיעוט מהרשויות שבהן תוכננה פריסת מערך מצלמות – הדבר הושלם. לבסוף, הרשויות מתקשות לטפל בעבירות שמבצעים בני נוער וצעירים בחברה הערבית למרות המידע בדבר מעורבותם הגוברת בביצוע עבירות; שיעור כתבי האישום בגין עבירות ירי קטן ביחס לכמות העבירות ומשקף את הקושי למיצוי החקירות, לגיבוש תשתית ראייתית, להפלה ולהבאת חשודים לדין – אף שחלק מאירועים אלו מתרחשים במרכזי היישובים ובנוכחות עדים.

מדובר אפוא בבעיה מורכבת מאוד הפוגעת מאוד באוכלוסייה הערבית בארץ בכלל ובגליל בפרט; תיקונה הוא אתגר חשוב. עיקרי הצעדים שיש לנקוט להמשך הטיפול בסוגיה זו:

1. המשך עיסוק בפתרון מערכתי כולל ובחינה של שלוש התוכניות הקיימות, הצלחותיהן וכישלונותיהן – תוך שיתוף פעולה עם הקהילה וההנהגה המקומית.
2. קידום תפיסת שיטור שירותית ומותאמת תרבותית ובביסוס מנגנוני הידברות בין המשטרה לבין הקהילה.
3. המשך מבצעים למסירת נשק בלתי חוקי מרצון, והגברת האכיפה בתחום זה.
4. המשך פיתוח תכניות חינוך נגד אלימות במסגרות החינוך הפורמליות והבלתי-פורמליות ביישובים הערביים.
5. נקיטת פעולות משמעותיות יותר מיד אחרי התרחשות אירוע שיסייעו לביסוס התשתית הראייתית הנדרשת להגשת כתבי אישום בגין עבירות ירי באזור מגורים (במטרה להגדיל את מספרם המזערי של כתבי האישום).